

Is certificering van arbo-deskundigen een voldoende flexibel middel voor kwaliteitsborging?

A.R. Hale & W. Storm¹

Samenvatting

Gegevens over certificeringssystemen van de arbo-deskundigen zijn verzameld in het kader van een expert-meeting over de vraag of één certificatiesysteem mogelijk en wenselijk is. Deze gegevens staan tegen de achtergrond van een vergelijkbare activiteit die dertien, meest Europese, landen omvat. Op grond van de huidige situatie wordt het gevaar geconstateerd voor een verkokering naar arbo-professie, die strijdig is met de flexibiliteit die gewenst is in het snel veranderende krachtenveld van dienstverlening en regulering. Gepleit wordt ervoor om de certificering uiteindelijk meer te richten op de operationele aspecten van de adviesorganisaties dan op de daarin aanwezige beroepen. De certificering van de arbo-professies moet dan ook minder gericht zijn op een scherpe afbakening van de disciplines, maar meer op samenwerking tussen de deskundigen. Wederzijds gebruik van deelcertificaten kan de efficiency verhogen. Een gemeenschappelijke visitatiecommissie voor de opleidingen kan deze ontwikkeling bevorderen en de afstemming van de opleidingen op de marktbehoefte bewaken.

Inleiding

Op 1 januari 1994 is de oude Arbowet 1980 vervangen door een nieuwe, deels om te voldoen aan de kader-richtlijn van de Europese Unie (EG, 1989). In zowel de oude als de nieuwe Arbowet wordt de deskundige bijstand op het gebied van preventie en bescherming geregeld in de artikelen 17 t/m 20, alsmede in bijbehorende Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB-en).

In de oude situatie, die pas een paar jaar eerder volledig van kracht werd, waren de grote (500+) industriële en stuwadoors-bedrijven verplicht bedrijfsgezondheidsdiensten (BGD-en) en Veiligheidsdiensten (VD-en) te hebben of van externe diensten af te nemen. Twee arbo-deskundigen waren verplicht, bedrijfsarts en veiligheidkundige. Hun opleiding moest erkend zijn.

In de nieuwe situatie worden (na een overgangperiode) alle bedrijven verplicht een minimaal basispakket van een gecertificeerde arbodienst af te nemen. Om gecertificeerd te worden moet onder andere tenminste één beroepsbeoefenaar van elk van de volgende vier beroepen werkzaam zijn bij of onder contract staan van de dienst: arbeids- en organisatiedeskundige (AenO), arbeidshygiënist (AH), bedrijfs-/verzekeringsarts (BA) en veiligheidkundige (VK). Deze beroepsbeoefenaars dienen in het bezit te zijn van een certificaat van vakbekwaamheid, dat onder andere eisen stelt aan de erkenning van hun opleiding. Uit AMvB 781 (Ministerie van SoZaWe 1993), beter

1. Vakgroep Veiligheidskunde, TU Delft, Kanaalweg 2b, 2628 EB Delft.

Summary

Certification of experts in working conditions is reviewed for the Dutch situation, based on European and especially Dutch data on the subject. Flexibility, as asked for by the market, is better served by certification directed at the operational tasks and skills of the services advising on working conditions. However, at present certification is strongly directed towards mutual demarcation of professions. Mutual acceptance of modular certificates could enhance efficiency. A common visitation committee is proposed to further flexibilisation and to tune professional training to the requirements of the customer.

Trefwoorden: certificering, arbo-deskundigen, opleidingen.

bekend als het Besluit arbodiensten, blijkt dat de bedrijfsverpleegkundige (BVK) en de ergonoom (E) op aanraden van de Arboraad, die ondertussen opgegaan is in de Sociaal Economische Raad, niet verplicht gesteld zijn. De wetgever heeft echter de mogelijkheid open gelaten om aan de nu niet-verplichte arbodeskundigen te zijner tijd deskundigheidseisen op te leggen, als de ontwikkelingen daartoe aanleiding geven.

In dit artikel beschrijven wij de stand van zaken rond certificering van de zes bovengenoemde arbo-deskundigen en bespreken wij een aantal onderwerpen die hierin controversieel zijn. In het bijzonder willen wij de volgende vragen stellen:

– wat zijn de kosten van certificering die tegen de baten moeten worden afgewogen?
– raakt de algemene doelstelling van certificering niet uit het zicht achter het waterdicht regelen van allerlei details?

– maakt de huidige werkwijze het (nog) mogelijk flexibel in te spelen op een snel veranderend krachtenveld van dienstverlening en regulering?

Wij schetsen eerst een aantal achtergrondfactoren die relevant zijn voor onze discussie. Daarna presenteren wij de details van de certificeringssystemen voor de zes arbo-deskundigen. Verder onderstrepen wij een aantal heikele punten zowel binnen de systemen van de afzonderlijke beroepsgroepen als over de groepen heen. Deze punten zijn met name belangrijk in het licht van de verplichting in de nieuwe arbowet dat arbodiensten een integraal advies (over de afzonderlijke vakgebieden heen) aan hun ►

klanten moeten kunnen geven. Tenslotte formuleren wij een aantal voorstellen om onze bezwaren tegen de huidige gang van zaken te verzachten.

Achtergrond

Nederland, als enig land in de EU, heeft de gelegenheid van de aanpassing van haar Arbeidsomstandighedenwet aan het kader van de Europese Kaderrichtlijn 1989 (Europese Gemeenschap 1989) aangegrepen om een belangrijke overheveling van taken van de overheid naar derde-partij certificering te bewerkstelligen. De aangepaste Arbowet maakte certificering als reguleringsmiddel mogelijk. Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SoZa-We) heeft dan ook met beide handen deze kans gegrepen, ondersteund door officiële rapporten zoals die van de Commissie Kortmann (Ministerie van Justitie 1994). Het Ministerie van Economische Zaken en de Raad voor de Certificatie (RvC) hebben een contract gesloten waardoor de Raad steun kreeg een structuur op te zetten om overheidstaken over te nemen. De RvC is onlangs met Sterlab/Sterin opgegaan in de Nederlandse Raad voor de Accreditatie (RvA). De RvA accrediteert instellingen die zelf certificaten verlenen aan een reeks 'objecten', zoals producten, systemen, personen, instellingen en managementsystemen.

Onder certificeren wordt verstaan dat de certificatie-instelling (CI) officieel toetst en verklaart dat een object aan vastgestelde criteria voldoet en blijft voldoen; criteria die met een bepaald doel geformuleerd zijn. De criteria kunnen in een (inter)nationale norm vastgesteld zijn (bijvoorbeeld ISO 9001, BS 7750). Ook kunnen zij geformuleerd zijn door een College van Deskundigen waarin alle belanghebbenden zitting hebben (bijvoorbeeld de Veiligheidschecklist Aannemers [VCA] (EBB. 1992) of het reglement van SKO voor certificering van veiligheidskundigen – SKO 1995), waardoor alle partijen hun zegje bij de criteria kunnen hebben. Certificering van vakbekwaamheid is niet nieuw: het bestond al jaren voordat de RvC werd opgericht. Beroepsverenigingen hebben al lang door hun systemen van examinering en certificering de kwaliteit van beroepsbeoefenaren proberen te regelen. Hierover bestaat een uitgebreide onderzoeksliteratuur (zie bijvoorbeeld Mok 1968, Freidson 1986). Daarnaast garanderen universiteiten en andere onderwijsinstellingen, door examinering en diplomering, de kwaliteit van hun afgestudeerden. Men kan zich de vraag stellen of al deze instellingen aan de eisen van de RvA voldoen om als certificatie-instellingen te fungeren. Men kan zich ook afvragen of dat moet; of de oude instellingen voor 'certificering' het niet net zo goed deden, weliswaar onder andere regels. De RvA accrediteert een CI en verleent haar de bevoegdheid om certificaten af te geven als voldaan is aan bepaalde eisen (onder andere de norm NEN 45013). Een tweetal eisen is:

- de certificatie-instelling is onpartijdig;
- het bestuur van de certificatie-instelling is samengesteld uit alle belanghebbende partijen, zonder dat één partij overheerst.

Andere normen in de 45000-serie regelen de audits van de CI en de regimes voor certificering van verschillende objecten (vakbekwaamheid, producten, enz).

De huidige lijst van certificeringsobjecten in Arboland omvat al:

- arbo-deskundigen;
- veiligheidsgevoelige beroepen (kraanmachinisten, lasers, springmeesters, e.d.);
- arbodiensten;
- arbo-opleidingen;
- arbo- en milieuzorgsystemen (bijvoorbeeld VCA en EMAS);
- producten en systemen (drukvaten, hijstuigen, e.d.);

Het primaire certificeringsdoel is zekerheid en vertrouwen bij de klant en bij het grote publiek te verschaffen, in ons geval, omtrent de vakbekwaamheid van de arbodeskundige. Echter Baayens en Kik (1982) wijzen er op dat er meerdere doelen zijn. In hun onderzoek, waarin een zestal vrije beroepen onderzocht werden, noemen zij:

- kwaliteit van beoefenaars en van hun praktijk;
- kosten;
- in- en uitstroom van de beroepsgroep;
- de relatie tussen klant en deskundige, alsmede de daaraan gebonden verantwoordelijkheden;
- omvang van de dienstverlening;
- zelfstandigheid;

Certificering scheidt de bokken van de schapen. Het schept werkgelegenheid voor degenen die binnen kunnen komen en het creëert hekken om hun werkgebied heen. Kwaliteit wordt derhalve bereikt door inperking van vrijheid.

Certificeringssystemen voor arbodeskundigen

De gegevens over certificeringssystemen zijn verzameld in 1993 en 1994 in het kader van twee initiatieven:

- een van het Overleg Arbo-Opleidingen (OAO) om een expert-meeting van 28 april 1995 voor te bereiden (Voskuilen et al, 1995), waar vertegenwoordigers van arbodiensten, arbo-opleidingen, certificeringsinstellingen en beroepsorganisaties discussieerden over onder andere de afstemming tussen arbodienst en arbo-opleiding, alsmede over de vraag of één certificatie-systeem voor alle arbodeskundigen wenselijk en mogelijk zou zijn;

- een onderzoek van de International Social Security Association (ISSA), waarin gegevens over de opleiding en certificering van zes arbodeskundigen in dertien met name Europese landen verzameld werden (Cattaruzza et al, 1993; Storm & Hale, 1995). Doel van het onderzoek was de overlappen tussen de taken en opleidingen van de verschillende deskundigen te inventariseren.

De gegevens zijn geleverd door informanten betrokken bij de certificeringssystemen van de verschillende deskundigen. Na het schrijven van een samenvattend document voor de expert-meeting werd de tekst door de betrokkenen gecheckt en op enkele punten aangepast. De gegevens zijn derhalve op dat tijdstip correct (april 1995) geweest. Sindsdien zijn er in bepaalde systemen wijzigingen geweest die, zo ver de auteurs bekend, zijn verwerkt. Wij presenteren de gegevens in een aantal samenvattende tabellen die successievelijk de volgende aspecten weergeven:

1. Structuur van het certificeringsproces;
2. Welke groepen zijn op welke manier betrokken;
3. Welke aspecten worden getoetst;
4. Hoe wordt de opleiding getoetst;
5. Hercertificering.

Na elke tabel wordt een aantal discussiepunten toegevoegd.

1. Structuur van Certificering

Tabel 1 geeft algemene informatie over de certificering. Een 'internationale regeling' betekent dat er regelingen over de inhoud, duur, e.d. van opleidingen zijn die door een internationale beroepsinstelling zijn opgesteld, waaraan nationale beroepsverenigingen zich moeten conformeren.

'Beroepsgroep' in de kolom 'beheerd door' betekent dat de stichting/orgaan die de certificering uitvoert afkomstig is uit het beroep. Als de samenstelling van het bestuur voldoet aan de regels van de RvA wordt 'CI' ook aangegeven. SKO, die de certificering van veiligheidskundigen beheert, heeft nog niet formeel de certificeringstaak van de over-

Tabel 1. Structuur van het certificeringsproces

	NL en/of Internationale regeling	Beheerd door	Geldigheid
Bedrijfsarts	NL en Internationaal	Beroepsgroep SGRC (onderdeel van het KNMG)	onbeperkt
Arbeidshygiënist	NL en Internationaal	Beroepsgroep/CI SCA	3 jaar
Veiligheidskundige	NL	CI/Overheid. SKO	3 jaar
AenO-deskundige	NL	Overheid	ligt nog niet vast
Ergonoom	NL en Internationaal	Beroepsgroep/SRe	5 jaar
Bedrijfsverpleegkundige	NL	Beroepsgroep NVVB	5 jaar

SGRC = Sociaal Geneeskundigen Registratie Commissie, KNMG = Koninklijke Nederlandse Maatschappij tot bevordering der Geneeskunst, waarvan het College voor Sociale Geneeskunde (CSG) de regels bepaalt.

SCA = Stichting ter Certificering van Arbeidshygiënisten, SKO = Stichting voor certificering van Keurings- en niet-destructieve Onderzoekers, SRe = Stichting Registratie ergonomen, NVVB = Nederlandse Vereniging voor Bedrijfsverpleegkundigen.

heid overgenomen, maar is door RvA geaccrediteerd. Het private systeem voor AenO-deskundigen is nog in oprichting. Bezien moet worden of en hoe de overheid haar taak daaraan overdraagt. De systemen voor de bedrijfsarts en de arbeidshygiënist zijn door de overheid erkend, maar alleen de laatste is door RvA geaccrediteerd. De systemen voor de twee niet-verplichte arbo-deskundigen zijn bij zowel overheid als RvA niet erkend.

2. Betrokken groepen

Tabel 2 toont de bij het certificeringsproces betrokken groepen.

Zelfs waar de leden in het College van Deskundigen verschillende groepen vertegenwoordigen komt het vaak voor dat het merendeel ook lid van het beroep, zoniet de beroepsvereniging is. Dit is niet door de regels van de RvA verboden, maar geeft de beroepsgroep wel een overheersende stem bij het vaststellen van de regelingen. Een aantal van de systemen voldoet niet aan de eisen van de RvA om als CI geaccrediteerd te worden, omdat niet alle belanghebbende partijen vertegenwoordigd zijn of in het bestuur, of in het college dat het reglement voor certificering schrijft. Onlangs is, op aandrang van RvA, een vertegenwoordiger van de gecertificeerden aan de CvD van SKO en een onderwijskundige aan de certificeringscommissie van SCA toegevoegd, om aan accreditatie-eisen te voldoen. Colleges hebben moeilijkheden gehad in het verkrijgen van werknemersvertegenwoordigers vanwege het beslag dat dat doet op de beperkte middelen van de bonden. De Stichting Registratie AenO-deskundigen streeft ernaar te voldoen aan de eisen die de RvA stelt aan certificeringsinstellingen, maar is met zijn systeem niet klaar.

3. Aspecten die bij eerste certificering getoetst worden

In tabel 3 zijn de bij het eerste certificeringsproces getoetste aspecten vermeld.

Vooropleiding

Het specificeren van vooropleidingseisen betekent dat iemand (meestal de certificatiecommissie) moet bepalen welke opleidingen onder de definitie vallen. Zelfs voor Nederlandse opleidingen heeft dit voor de nodige hoofdbreken gezorgd, bijvoorbeeld in verband met VK-certificering omdat lijsten die door het Ministerie van Onderwijs gehanteerd werden, de opleidingen van de LU Wageningen niet onder het etiket technisch/natuurwetenschappelijk werden gerangschikt ondanks het feit dat zij recht op een 'ir-titel' geven. Zowel voor buitenlandse opleidingen als voor opleidingen die door aspiranten als 'gelijkwaardig' zijn geopperd, moeten door de commissie vaak knopen doorgehakt worden. Wellicht is dit laatste punt groten-deels een aanloopverschijnsel, die naar een overgangperiode (vaak onder een overgangsregeling) een minder grote last voor de commissie wordt, maar tot nu toe heeft het veel werk veroorzaakt.

Beroepsopleiding

De aanvaardbaarheid van het kennisniveau van ergonomen moet rechtstreeks door de commissie getoetst worden omdat geen Nederlandse opleiding voldoet aan de internationale (en tevens Nederlandse) eisen van de beroepsvereniging. Voor de andere arbodeskundigen kan de betrokken commissie de erkende Nederlandse beroepsopleidingen accepteren en hoeft zich alleen te buigen over buitenlandse opleidingen. Voor de vier wettelijk verplichte des-

Tabel 2. Bij het certificeringsproces betrokken groepen

	Bestuur	College van Deskundigen/Advies	Certificeringscommissie
Bedrijfsarts	Tenminste aanwezig B en BV	B (Arts) CSG	BV
Arbeidshygiënist	BV/B	Wkg, Arb, Ov, BV, Op	BV + Onderwijskunde
Veiligheidskundige	BV + anderen	Wkg, Wkn, Arb, Op, BV, Gec	BV
AenO-deskundige	momenteel nog niet bekend	momenteel nog niet bekend	momenteel nog niet bekend
Ergonoom	B, BV, Wkn, Gec	B, BV	BV
Bedrijfsverpleegkundige ¹	B/BV	B/BV	B/BV

B = praktizerende deskundigen van beroep, BV = lid beroepsvereniging, Wkg = werkgevers, Wkn = werknemers, Op = opleiders, Arb = arbodiensten, Gec = gecertificeerden, Ov = overheid

1. Bij de Bedrijfsverpleegkundigen bestaat een Registratiecommissie die door de beroepsvereniging beheerd wordt en de taken van zowel bestuur, CvD en certificeringscommissie op zich neemt.

Tabel 3. Aspecten van het certificeringsproces

	Niveau vooropleiding	Richting vooropleiding	Beroepsopleiding	Ervaring	Prestatie in beroep	% tijd werkzaam
Bedrijfsarts	wo	artsdiploma	ja	in beroep	ja	> 50% in erkende arbodienst
Arbeids-hygiënist	HTO/wo	tech/natuurwetenschappen	ja	in beroep	niet getoetst	> 50%
Veiligheidskundige	HTO/wo of gelijkwaardig	tech/natuurwetenschappen	ja	in beroep of relevante functie	niet getoetst	in overwegende mate
AenO-deskundige	HBO/wo of gelijkwaardig	74sp sociale wetenschappen ¹	ja	in relevante functie	niet getoetst	> 50%
Ergonoom	HBO/wo of gelijkwaardig	niet gespecificeerd	geen opleiding in NL. Kennis	in beroep	niet getoetst	> 24 uur/wk
Bedrijfsverpleegkundige	HBO + in-service opleiding	verpleegkunde	ja	in beroep	niet getoetst	> 16 uur/wk

1. Psychologie, sociologie, personeelwetenschappen, bedrijfskunde, personeel en arbeid met tenminste 74 studiepunten besteed aan sociaal-wetenschappelijke vraagstukken rond menselijke arbeid in een organisatorische context.

kundigen moeten, volgens EU-regelgeving, opleidingen in andere EU-landen, die daar ook voor het beroep wettelijk vereist zijn, geaccepteerd worden. Alleen beperkte aanvullende opleidingseisen mogen in sommige gevallen gesteld worden, zoals Nederlandse taal en wetgeving. Dit geldt bijvoorbeeld voor bedrijfsartsen in alle EU-landen. Hetzelfde geldt ook voor veiligheidskundigen die bijvoorbeeld in België opgeleid zijn, maar weer niet als zij in Engeland zijn opgeleid, omdat daar geen verplichte veiligheidskundige in de wet staat. Voor arbeidshygiënist en AenO-deskundigen is in geen ander EU-land een wettelijke verplichting. Voor alle niet wettelijke geregelde gevallen moet de certificatiecommissie (of de overheid in het geval van de veiligheidskundigen en AenO-deskundigen) beslissen of het buitenlandse certificaat gelijkwaardig is.

Ervaring

Het feit dat de meeste arbodeskundigen pas gecertificeerd kunnen worden als zij ervaring in het beroep hebben, lijkt logisch en sluit aan bij gangbare opvattingen in andere beroepen zoals accountants. Het betekent wel dat banen gevonden moeten worden waarin aspiranten hun ervaring kunnen opdoen. De eis dat een arbodienst niet gecertificeerd kan worden zonder tenminste één gecertificeerde deskundige van elk van de vier beroepen, betekent dat kleine diensten waar slechts werk is voor één, als trainingsplekken afvallen. Dit is met name een probleem voor veiligheidskundigen, die in het verleden vaak als eenling in een bedrijf gewerkt hebben; of dat ook voor de AenO-deskundige zo zal worden moet nog blijken. Deze twee beroepen dreigen in een kip en ei probleem terecht te komen. Mede uit deze overweging zijn de ervaringseisen voor deze twee beroepen wat soepeler opgesteld, waardoor banen waarin men als leidinggevende of anderszins in belangrijke mate bezig is geweest met relevante arbovraagstukken ook meetellen. Het is echter maar de vraag hoe de certificatiecommissies met hun interpretatievrijheid hieromtrent zullen omgaan.

Alleen de bedrijfsartsen hebben een formele eis bij een eerste certificering dat de prestatie van de aspirant in zijn/haar beroep door zijn (gecertificeerde) begeleider als voldoende moet worden afgetekend. Andere beroepen worstelen met dit vraagstuk van prestatie meting in het beroep alleen bij hercertificering (zie hieronder).

Werkzaam in beroep

Alle beroepen behalve de BVK-en stellen als certificeringseis dat mensen meer dan de helft van hun tijd met het beroep bezig zijn. De formulering voor de veiligheidskundige is wat algemener ('in overwegende mate bezig ...'), maar lijkt min of meer hetzelfde gehanteerd te worden. Dit lijkt in eerst instantie de mogelijkheid uit te sluiten dat één iemand op meer dan één register kan komen te staan. Voor de werkgelegenheid van de deskundigen lijkt dit gunstig te zijn, maar het neemt veel van de flexibiliteit in het veld weg. Of dit in de praktijk ook zo zal worden, hangt sterk af van de definities die gehanteerd worden met betrekking tot de inhoud van elk beroep. Is bijvoorbeeld het meten van een geluidsniveau op een werkplek arbeidshygiënisch, of telt het (ook) als veiligheidskundig en/of bedrijfsgeneeskundig of -verpleegkundig? Dit soort haarkloverij dreigt uit te breken als men in detail taakjes over beroepen gaat verdelen. Als dat gebeurt zal de doelstelling van de wetgever, dat een geïntegreerd advies over alle aspecten van werk en werkplekken door een arbodienst gegeven wordt, ver te zoeken zijn. Het is te hopen dat het niet leidt tot het soort grensoorlogen dat de Britse vakbonden in de jaren '60 en '70 ten gronde hielp. Om problemen van deze aard te voorkomen is al discussie tussen SKO en SCA begonnen over de officieel te erkennen overlap tussen de werkgebieden van veiligheidskundigen en arbeidshygiënist. Door een tamelijk flexibele houding van certificeringscommissies zijn een klein aantal kandidaten al voor deze twee registers gecertificeerd. Het onderzoek van ISSA (Storm & Hale 1995) heeft laten zien dat in alle Europese landen er een behoorlijke overlap is tussen de opleidingen van de verschillende arbodeskundigen, met name met de ergonomen die bijna niets als exclusieve kennis kunnen claimen. De veiligheidskundigen, arbeidshygiënist en BVK-en hebben ook een grote onderlinge kennisoverlap, evenals de BVK-en en de bedrijfsartsen. Er lijkt hierdoor veel ruimte voor rationalisering in uitvoering en erkenning van opleidingsonderdelen.

Tabel 4. Toetsing van de beroepsopleidingen

	Erkenning door	Duur	Bepaling inhoud	Type onderwijs ¹	Kwaliteitsmanagement
Bedrijfsarts	SGRC	4 jaar 20% van tijd, incl. 540 uur cursorisch	Kennisgerichte leerdoelen	4 typen stage, scriptie, literatuuronderzoek	verplicht door visitatiecommissie
Arbeids hygiënist	SCA	1e fase 2600 uur, Post-HTO ± 1300 uur	Onderwijselementen + cursus eindtermen	stage, onderzoeksproject	verplicht door visitatiecommissie
Veiligheidskundige	Overheid → SKO	410 uur (250 uur cursorisch, 20 dagen praktijk)	Leerdoelen en onderwijstopics	practica, groepswork, opdracht, stage, rapport project	Verplicht door SKO
AenO-deskundige	Overheid	1000 studie-uren	Leerdoelen genel. aan taken	(impliciet), professionele, vaardigheden	Niet verplicht
Ergonoom	SRe (niet erkend)	Cursorisch > 260 studie-uren	Kenniselementen	Niet gespecificeerd	Niet verplicht
Bedrijfsverpleegkundige	Ad hoc cse. van NVVB + Op	1,5 jaar voltijds	Onderwijsrooster	opdracht, stage, scriptie	Niet verplicht

1. Bovenop cursorisch deel verplicht.

4. Toetsing van de beroepsopleiding

In tabel 4 is de toetsing van de beroepsopleiding weergegeven.

De aangegeven duur is voor BA, VK en AenO een minimum. Voor de anderen is het of indicatief, of de gemiddelde duur van de wel erkende opleidingen.

De cursussen voor BA en AH zijn ook door visitatiecommissies van de VNSU of de HBO-raad getoetst; dit is onderdeel van de gangbare kwaliteitszorg voor hoger onderwijs. De andere opleidingen, als post-academisch of post-HTO, vallen hier niet automatisch onder. Een visitatiecommissie kijkt diepgaand eens in de 6 à 8 jaar zowel naar de inhoud als naar het kwaliteitszorgsysteem van een opleiding. Een alternatief voor een visitatie is een ISO-certificering van een onderwijsinstelling (NEN-45013); deze vindt frequenter plaats dan een visitatie, echter niet naar de inhoud van de opleiding, noch naar de aansluiting op de markt. SKO worstelt momenteel met de beslissing welke aspecten en op welke manier het zou moeten toetsen. In zijn reglement staat zowel een diepgaande toetsing van de inhoud en het kwaliteitszorgsysteem van de opleiding als een afvaardiging van gecommiteerden die alle examens bijwonen. Geen ander systeem zit zo dicht op de vingers van de opleiders te kijken; wellicht komt dit door het feit dat SKO voor zijn andere vakgebieden (met name lassers) gewend is zelf de examens af te nemen.

De eisen qua leerdoelen, inhoud, duur en type onderwijs zijn voor verschillende cursussen soms globaal, soms in detail gespecificeerd. Bijna alle leggen de nadruk op toepassing van de kennis in de praktijk als een belangrijk toetsingselement van de opleiding, maar weinige stellen verplicht vast dat de opleiding (of de certificatiecommissie) de praktijktaken definieert die uitgevoerd zouden moeten kunnen worden. Geen certificeringssysteem legt als opleidingseis vast dat één deskundige kennis van de rol van de anderen zou moeten hebben of dat delen van de opleiding gezamenlijk met andere opleidingen zouden moeten plaatsvinden om samenwerking te bevorderen. In de praktijk, onder auspiciën van de OAO, zijn opleidingsinstellingen hiermee wel bezig: veel opleidingen bevatten bijvoorbeeld wel onderdelen over de aangrenzende vakgebieden. Er wordt sinds drie jaar een gezamenlijk praktijkproject, bestaand uit een bedrijfsdoorlichting en adviesrapport, voor bedrijfsartsen (CORVU), veiligheidskundigen (Delft) en cursisten van de opleiding Veiligheid, Gezondheid en Welzijn van de Arbeid (Amsterdam) uitgevoerd als getoetst onderdeel van de drie betrokken opleidingen.

5. Hercertificering

In tabel 5 is de stand van zaken rond de hercertificering samengevat.

De meeste systemen zijn nog niet volledig uitgewerkt of

Tabel 5. Hercertificering

	Status	Prestatie-toets	Kennistoets	Ervaring/tijd in functie
Bedrijfsarts Arbeidshygiënist	In voorbereiding Bestaand	In voorbereiding Neen	In voorbereiding Punten-systeem: cursus, e.d. In discussie	In voorbereiding Gelijk aan certificering 3 van laatste 5 jaar werkzaam als vk
Veiligheidskundige	In concept	Door werkgever		
AenO deskundige Ergonoom	Niet ontwikkeld Bestaand	Eigen rapport	Eigen rapport	Gelijk aan certificering
Bedrijfsverpleegkundige	In voorbereiding	Neen	Bijscholing, Opfriscursus	Gelijk aan certificering

nog niet in de praktijk getoetst. Het is duidelijk dat het systeem van het verleden, dat een registratie voor het leven duurde tenzij iemand geroyeerd werd, definitief verlaten is. Het is ook duidelijk dat men worstelt met grote problemen om een betaalbaar systeem te ontwikkelen. Moet hercertificeringsonderzoek kijken naar werkprestatie, of is dat voldoende gedekt door de (her)certificering van de arbodienst waarvoor veel van de deskundigen werken? Als het apart beoordeeld moet worden, door wie? Als dat het klantbedrijf wordt, zal dat de onafhankelijkheid van de deskundige aantasten en zullen rapporten aan klanten dan minder kritisch worden? Als het de eigen werkgever wordt, zal dat oordeel dan onpartijdig zijn? Zou de OR niet een oordeel moeten geven omdat het om de bescherming van zijn achterban uiteindelijk gaat? Of kiezen wij ervoor om een techniek te gebruiken zoals door SoZaWe voor de certificering van arbodiensten ontwikkeld is (zie Boesten & van Leest, 1996 – in pers) die uitgaat van een geijkte beoordeling van door zelf gerapporteerde prestaties?

Als actualisering van kennis moet worden getoetst (zoals iedereen vanzelfsprekend lijkt te vinden) hoe moet dat. Moet een circus gecreëerd worden waardoor ieder organisator van een symposium of cursus zijn programma aan een instantie voor moet leggen om te horen of het één of meer punten voor hercertificering waard is?

Als werkzaamheid als deskundige vereist wordt, hoe moet men omgaan met een deskundige die zijn baan verliest (met name als dat door inkrimping van het bedrijf of dienst en buiten zijn/haar schuld gebeurt) en daardoor zijn certificering dreigt te verliezen en dus zijn mogelijkheid om een nieuwe baan te veroveren?

Discussie

Uit voorgaande zal het duidelijk zijn dat veel tijd en energie op gaat aan het opzetten en draaiend houden van certificeringssystemen. De kosten voor een eerste certificering bedragen tegenwoordig tussen de f 500 en f 1200, maar zij geven een onderschatting van de werkelijke kosten van het systeem aan, omdat zij meestal alleen de bureaurokosten van de certificeerder dekken, terwijl veel, zoniet alle tijd van het bestuur, CvD en de commissies gratis verstrekt wordt. Zelfs dan komen de kosten op ongeveer een verdubbeling van de huidige jaarlijkse kosten van het lidmaatschap van de meeste beroepsverenigingen. Hierbij wordt ook geen rekening gehouden met de tijd van de kandidaat om het dossier voor certificering voor te bereiden.

De kosten van eventuele erkenningssystemen voor de opleidingen zijn ook niet bekend. Volgens de VSNU (1995) moet een universitaire faculteit f 25 000 betalen voor een visitatie om de kosten van de commissie te dekken. De voorbereiding van het zelfstudiedocument voor de visitatie kost de faculteit 500 à 1000 uur (Werkgroep DOZ 1992). Kwaliteit mag geld kosten, maar iedereen moet overtuigd zijn dat het dat geld ook waard is. Arbodiensten klagen nu al dat deskundigen en met name hun opleidingen te veel geld en tijd kosten. Zij zullen door de kwaliteitszorg en certificering niet goedkoper worden. Vooral moeten wij kijken of een certificeringssysteem waarvoor zijn geld levert. Op dat punt zijn er veel kritische kanttekeningen te plaatsen.

Zoals uit de tabellen blijkt heeft elk beroep een systeem onafhankelijk van de anderen ontwikkeld. Ondanks dat feit lijken zij sprekend op elkaar, met alleen verschillen in detail en nuancering. Het is wellicht nu te laat om daar iets aan te doen, maar het was misschien mogelijk geweest veel hoofdbrekens te vermijden door voor allen één systeem te creëren. Zelfs nu zou het efficiënter zijn als alle systemen één centraal college van deskundigen

zouden hebben, waardoor de vergadertijd van de vertegenwoordigers van een aantal partijen (met name werkgevers en werknemers) drastisch gereduceerd zou worden. Van de zijde van de overheid is dit al voorgesteld en er is binnen RvA al over gesproken, maar veel verschillen in opzet en structuur en nuances van taakverdeling en -opvatting zouden weggewerkt moeten worden voordat dit een realiteit kan worden.

Veel ernstiger is dat alle systemen elementen in zich hebben om de kloof tussen de beroepen dieper te maken. Geen enkel systeem verplicht ertoe samenwerking tussen de arbodeskundigen te bevorderen, of door gemeenschappelijke delen van de opleiding, of door wederzijdse kennis van elkaars deskundigheid. Een geïntegreerde, efficiënte en flexibele dienstverlening op maat wordt hierdoor belemmerd. Een te rigide hantering van de systemen zorgt voor conservering van de huidige situatie, terwijl onderzoek laat zien dat de huidige taakverdeling tussen arbodeskundigen verre van efficiënt en effectief is, dat er veel overlap tussen is, wat tenminste de vraag doet rijzen of er ruimte is voor zoveel afzonderlijke beroepen in ArboLand. Veel zal afhangen van de flexibiliteit van de leden van certificatiecommissies in het omgaan met de door de reglementen gegeven vrijheid. Als zij te rigide worden zullen zij het probleem erger maken.

Deze certificeringscommissies zijn bijna uitsluitend bemenst door leden van de beroepsverenigingen. De regels van RvA stellen geen expliciete eisen aan de onpartijdigheid van deze commissie, terwijl dat wel ten opzichte van zowel het bestuur en het College van Deskundigen wordt gedaan. Kennelijk gaat RvA ervan uit dat de certificeringscommissie van een zeer expliciet reglement uit gaat, dat weinig ruimte voor interpretatie geeft. Voor de arbodeskundigen is dat alles behalve waar; terwille van de overzichtelijkheid van de regels is veel vrijheid over de definitie van gelijkwaardige opleidingen en van de grenzen van het vakgebied aan de uitvoerende commissie overgelaten. De huidige situatie laat in ieder geval de kans open voor het eenzijdig dienen van het belang van de beroepsgroep, voorzover deze een strenge afbakening ten opzichte van andere beroepen zou wensen.

Als de systemen voor certificering van vakbekwaamheid worden gezien in het kader van andere certificering op arbogebied, lijkt het gevaar van certificering op certificering zeer reëel. Het mag logisch lijken om alle gaten te dichten, maar dan zullen wij een situatie krijgen waarin ge- en hercertificeerde deskundigen afkomstig van gecertificeerde opleidingen, gegeven door gecertificeerde onderwijsinstellingen die gebruik maken van gediplomeerde docenten, in gecertificeerde arbodiensten werken (die straks misschien onderdeel uitmaken van gecertificeerde arbozorgsystemen) en dat hun prestatie getoetst wordt door gecertificeerde auditors van geaccrediteerde certificatie-instellingen. Zover van deze situatie zijn wij helaas niet verwijderd. Een dergelijk systeem zou de vraag moeten oproepen of hier en daar een formele toets weggelaten zou kunnen worden zonder aan de kwaliteit van het geheel te tornen. In elk geval moet voorkomen worden dat hetzelfde element twee keer bekeken wordt. De afzonderlijke systemen kunnen voor een deel dit overlap zelf voorkomen, zoals in de ontwikkeling van het systeem van SKO waar bijvoorbeeld besloten werd beoordeling van het eindrapport van een opleiding volledig aan de examencommissie van de opleiding over te laten en het niet weer door de certificatiecommissie te laten bekijken. Echter er dreigen overlappen te ontstaan tussen afzonderlijke certificeringstrajecten, bijv. met de beoordeling van de prestatie van een arbodienst (door de overheid) en van zijn deskundigen (in hun afzonderlijke hercertificeringstrajecten). Hiervoor is een overkoepelend coördinerend mechanisme nodig.

Uit efficiëntie overwegingen lijkt het ook verstandig om aan te sluiten bij bestaande systemen van kwaliteitsborging in plaats van nieuwe in het leven te roepen. Dit geldt met name voor de beoordeling van opleidingen.

Voorstellen

Bovenstaande discussie leidt tot een aantal voorstellen, die in grote mate in overeenstemming zijn met de initiatieven die al door het OAO genomen zijn, op basis van de verzamelde informatie die hier gerapporteerd is en naar aanleiding van de expert-meeting van april 1995. Kort samengevat zijn zij als volgt:

1. Een initiatief zou genomen moeten worden om de taken, die door de klant van de verschillende deskundigen verwacht worden, helder te formuleren. Hieruit zou het duidelijker worden waar de echte overlappen tussen de beroepen bestaan of zouden moeten ontstaan. Hierop zouden de leerdoelen van de opleidingen beter afgestemd kunnen worden en zouden de mogelijkheden voor gemeenschappelijke en gezamenlijke onderdelen van opleidingen zichtbaar worden. Van de kant van de opleidingsinstellingen is hieraan begonnen, maar een initiatief vanuit de Branche Organisatie Arbodiensten (BOA) is nodig om verder te komen.

Op langere termijn, als deze informatie beschikbaar komt, zou het mogelijk zijn de certificeringseis voor aanwezigheid van vier verplichte beroepen in een arbodienst te veranderen in een eis voor aanwezigheid van de kennis en vaardigheid om de taken uit te voeren. Een dergelijk systeem opereert in Engeland en werpt niet dezelfde barrières tegen verschuivingen in opleidingen en beroepsprofielen op als het huidige Nederlandse systeem.

2. Op z'n minst is een betere coördinatie tussen de certificeringsinstellingen noodzakelijk om de geconstateerde anomalieën aan te pakken. Een krachtig optreden vanuit de werkgevers van de arbodeskundigen is nodig om dit af te dwingen. Een gezamenlijk college van deskundigen voor alle arbodeskundigen (of tenminste de vier verplichte) zou de taak op zich kunnen nemen om eisen aan alle opleidingen en certificatiecommissies te stellen die samenwerking tussen deskundigen bevorderen. Door de mogelijkheid van registratie op meer dan één register te bevorderen in plaats van te bemoeilijken, zou een dergelijk college de nodige flexibiliteit in de taakverdeling in Arboland kunnen vergroten. Bundeling van krachten zou ook gemeenschappelijke problemen zoals het beoordelen van na- en bijscholing en vooropleiding efficiënter oplosbaar kunnen maken.

De afzonderlijke CI-en zouden hiertoe een initiatief kunnen nemen. Echter er is op dit moment geen teken dat dat zal gebeuren. Een prikkel vanuit de RvA zou dit kunnen bevorderen.

3. Een van de taken van de voorgestelde Coördinatiecommissie Arbo van de RvA zou moeten zijn het voorkomen van onnodige certificering op certificering. Zij zou moeten kijken naar waar de huidige systemen uitgedund zouden kunnen worden en waar wederzijds gebruik van deelcertificaten efficiëntie kan verhogen.

4. Een gemeenschappelijke visitatiecommissie voor alle arbo-opleidingen zou ook integratie en betere afbakening van opleidingen en beroepen kunnen bevorderen. Als deze een sterk verkennende functie zou hebben met een opdracht om de link tussen de marktbehoefte en de opleidingen centraal te houden dan zou de rol van de afzonderlijke registers van deskundigen beperkt kunnen blijven tot het verifiëren of kandidaten de nodige opleidingspapieren hebben. Als de visitatiecommissie aansluit bij de bestaande systemen in het hoger onderwijs, wordt het wiel niet onnodig opnieuw uitgevonden.

Literatuur

- Baayens, J. en Kik, L., 1982. Toetredingsreguleringen bij vrije beroepen. Een voorstudie bij zes beroepsgroepen. Literatuurstudie: vrije beroepen en professionalisering. IVA, Tilburg.
- Boesten A. & van Leest P., 1996. Organisational assessment of risk management and control: performance appraisal with the 'Accomplishment Record' Method. Safety Science (in press)
- BS 7750. British Standards Institution. 1992. Specification for environmental management systems. BS 7750. London.
- Cattaruzza, E. et al., 1993. Training and prevention experts. Current situation and future prospects. Survey summary report. ISSA, Paris.
- EBB, 1992. VCA: VeiligheidsChecklist Aannemers. Schiedam. Europort Botlek Belangen.
- Europese Gemeenschap, 1989. Directive concerning the execution of measures to promote the improvement of the safety and health of workers at their work and other subjects (Framework Directive). Official Journal of EC. 12 June 1989.
- Freidson, E., 1986. Professional powers. A study of the institutionalization of formal knowledge. ECP, Chicago.
- ISO 9001. International Standards Organisation, 1987. Quality systems - Model for quality assurance in design/development, production, installation and servicing. ISO 9001.
- Ministerie van Justitie, 1994. Van keurslijf naar keurmerk. Commissie voor de Toetsing van Wetgevingsprojecten. Den Haag. Ministerie van Justitie.
- Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 1993. Besluit Arbodiensten. Algemeen Maatregel van Bestuur 781. Den Haag. Staatsuitgeverij.
- Mok, A.L., 1968. De sociologische bestudering van de beroepsvereniging. De sociologische gids, 15(1968)1, 54-60.
- NEN-45013., 1991. Algemene criteria voor certificatieinstellingen die certificatie van personen uitvoeren. Nederlandse Normalisatieinstituut. Delft.
- SKO, 1995. Certificering van Veiligheidskundigen. SKO-Regeling. Zoetermeer 1995
- Storm W & Hale A.R., 1995. Training courses in safety and health; overlaps within and between four European countries. Rapport voor ISSA Sector Safety Training, Workgroup Training of Experts. Vakgroep Veiligheidskunde, TU Delft.
- Voskuilen, G., Berg, S. van den en Storm, W., 1995. Arbo-opleidingen ten dienste van de kwaliteit. Paper voor de expert-meeting van 28 april 1995 georganiseerd door de Stichting Kwaliteitsbevordering Bedrijfsgezondheidszorg in samenwerking met het Overleg Arbo-Opleidingen.
- Werkgroep Docenten Onderwijszaken (DOZ), 1992. Handleiding zelfevaluatie voor de studierichting in het HBO. Phaeton. Culemborg.
- VSNU, 1995. Gids voor de onderwijsvisitatie. Utrecht. VSNU.